

ISPARTA'DA KADINLAR YAZIN NASIL EĞLENİRLER? ¹

Hikmet TURHAN

Sadeleştiren: **Nuran ÖZLÜK***

Özet

Bu çalışmada 1925 yılında yayımlanan Hikmet Turhan'ın "Isparta'da Kadınlar Yazın Nasıl Eğlenirler?" başlıklı yazısı günümüz Türkçesine çevrilerek o dönemin Isparta'sının sosyal hayatına bir nebze olsun ışık tutmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Isparta, sosyal hayat, Hikmet Turhan

Abstract

In this work, the article with the heading of "How do Women Have Fun in Isparta in Summer?" which was published in 1925 by Hikmet Turhan, was translated into daytime Turkish in order to enlighten a bit that time of the social life of Isparta.

Key Words: Isparta, Social life, Hikmet Turhan

Isparta bir şiir ve hüsün (*güzellik*) beldesidir. Sidre'nin üstündeki karlar eriyinceye kadar memleket baştan başa yeşillenir. Bahçelerdeki güller açar, bülbüller şakır. Bütün bir kış ıssız ve münzevi kalmış mesireler nisanın on beşinden sonra kadınlarla dolup boşalmaya başlar. İlkbahar ile yaz Isparta kadınlarının eğlence mevsimidir. Bura kadınlarını şimdiye kadar gezdiğim, gördüğüm yerlerin kadınlarından daha ziyade zevkperest, tabiat ve mahasine (*güzelliklere*) daha fazla meftun gördüm.

Memleketi çerçeveleyen dağlar, Isparta halkını bilhassa kadınlarını maziye çok hürmetkâr yapmıştır. Kışın soba ve mangal başında oturan, tezgâhlarda sabahtan akşama kadar halı dokuyan kadınlar daha ilkbaharın ılık güneşi Davras Dağı'nda parılırlar yaparken kırlara, gül bahçelerine dökülürler. Her sabah erkenden

¹ Hikmet Turhan, **Milî Mecmua**, Cilt. 5, Sayı: 50, 1 Kânunuevvel 1925, s. 809-811.

* Çev. Nuran Özlük, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi.

gül bahçelerine dağılan peştamallı kadınlar, gül toplarken en şen, en mesut saatlerinden birini yaşarlar. Çünkü baharın ilk zevkini, ilk aşkını buradan alırlar.

Fakat Isparta kadınlarının hayatındaki umumi tahavvül (*değişme*) mayısın son haftasından itibaren başlar... İlk sıcaklarla ermeye başlayan kirazların buradaki kıymeti pek büyüktür. Kiraz Bayramı denilen ve mayısın son haftasından haziranın on beşine kadar devam eden bu devir, kadınların en ziyade ehemmiyet verdikleri, dört gözle bekledikleri bir devirdir. Bu Kiraz Bayramı'nı karşılamak için on beş gün evvel hazırlıklar görülür, elbiseler dikilir, misafir listeleri tertip edilir. Bu bayram şehrin yukarı mahallerine mahsustur.

Yukarı mahallelerdeki kiraz bahçelerinin kirazları çok iri, çok nefis olur. Böyle kirazlara değil aşağı Isparta'da hatta civar vilayetlerde bile tesadüf edilemez. Bunun için yukarı mahalleliler aşağıda oturanların hemen hepsini sıra ile bahçelerine davet ederek seneden seneye epeyce büyücek bir masrafa katlanırlar.

Kiraz bahçelerine erkekler perşembe günleri, kadınlar ise cuma günleri giderler. O gün şehir baştan başa araba gürültüleriyle sarsılır. Yayan gidecek kadınlar sabahleyin erkenden süslü ve yeni elbiselerini giymiş oldukları hâlde kumlu yoldan, çay boyundan küme küme yukarıya doğru coşkun bir nehir gibi akarlar. Duvar diplerinde, ağaçlar üzerinde biriken delikanlılar, memleketin o gün kadınlarını, bütün kızlarını doya doya seyrederek. Yollarda göçürtmeler yaparlar. Göçürtme, içi su dolu ve üzeri dallar, yapraklarla kapatılmış ufak bir hendektir. Dalgın dalgın giden kızların göçürtmelere düşmeleri, üstlerinin başlarının çamur olması gençlerin en ziyade hoşlarına giden bir şeydir.

Davetliler, davet edildikleri eve gider gitmez kiraz ağaçlarının altına serilmiş yerli halılar üzerine oturarak öğleye kadar konuşmakla, kiraz yemekle vakit geçirirler. Asıl merasim öğleden sonra başlar.

Yemekte her on kadın için ayrı bir sofraya tertip edilir. Ekseriya kızların sofrası ayrıca olur. Misafirler, büyük bir sininin etrafına çömelerek mükemmel bir yemek yerler... Her yerde tatlı en sonra yenildiği hâlde burada yemek ortasında yenmekte, yemeğe pilavla nihayet verilmektedir. O gün daveti bulunan her ev hâline göre ikiden ona kadar sofraya çıkarmayı kendisi için bir şeref sayar.

Yemekten sonra Kayabaşı'na gezmeye çıkan kadınlar bir çeşitten mürekkep (*oluşmuş*) bir gül demetine benzerler. Burada eski ve yeni modaya tabi çarşafı, peştamallı, şalvarlı; güzel, çirkin; genç, ihtiyar; dul, nişanlı; yerli, yabancı birçok kızlar, kadınlar görülür. Bunların sağdan sola, soldan sola akışları bilseniz ne kadar caziptir. Kayabaşı'nın altındaki değirmene köpüklenerek gelen suların gürültüsü, kadınların yanık, kızların oynak türküleriyle karışarak garip bir ahenk vücuda getirir.

Burada ikindiye kadar geçen zaman Isparta kadınlığının en ilahî, en mesut, hayatın kıymeti anladığı en bahtiyar bir zamandır. Yavuklusu kendisini terk ettiği için ağlayanlar, levent kocalarının yaşlarıyla kara yazma bağlayan dullar burada kendilerine hemdert (*dert ortağı*) bulurlar.

Kayabaşı'ndan damla damla neşe toplayanlar, gözlerindeki endişeyi, yüreklerini yakan kimsesizliği bir zaman için unuturlar. Tam ikindi üzeri herkes yine davetli bulunduğu eve gider. Tekrar bir saat sonra aynı suretle bir yemek daha yendikten sonra aşağıya inmek için hazırlıklar görülür. Yukarı Mahalle'den iniş çok şairanedir. Bütün erkekler kadınları bilhassa kızları seyretmek için yollara dökülürler. On beş kızın el ele verip aşağıya doğru süzülmeleri insanda tatlı emeller uyandırır. Kiraz bahçeleri bu suretle tam üç hafta devam eder.

Kadınlar arasındaki samimiyet ve merbutiyet (*bağlılık*) bu vesile ile artmış olur. Hele evlatlarını evlendirmek isteyen analar fırsattan istifade ederek kız beğenirler...

Kiraz bahçelerinden sonra kadınlar Sidre ile Öküz Yandı'ya çıkarlar. Buraları haziranın son haftasından üzümlere ben düşünceye kadar eğlence yeridir.

Sidre'nin Isparta'da tarihî bir kıymeti, efsanevi bir şöhreti vardır. Hakikaten Isparta şehrinin Sidre'si elmaslar takınmış, süslü bir geline benzer. Şehrin yeşil göğsüne koca bir siyah düğme gibi çökmüş dağın yamacındaki Sidre, her sene üç hafta için binlerce kadın, kız, erkek ziyaretgâhı olur. Burası sekiz on söğüt ağacıyla siyah kayalar içinden fışkıran çok güzel suyu havi (*içinde bulunduran*) bir mesiredir. Buradan Isparta boylu boyuna uzanmış bir zümrüt tabak gibi görünür. Cumartesi daha gün doğmadan evvel Sidre'ye doğru tırmanan yüzlerce kadın bir güvercin sürüsüne benzer. Kenarları derin uçurumlara bakan sarp yollarda kol kola ve lüle lüle kumral saçlarını lakaydane (*kayıtsızca*) dağıtarak ilerleyen kadınlar samimi bir çuşişle (*coşkunlukla*) alaca karanlığa mehtap-ı minakâr (mine işleyen mehtap) bir kanat gibi gerilinceye kadar burada gezer, eğlenir, dertleşirler.

Sidre'de söğüt ağaçlarının gölgeleri altında kadınların yemek yemeleri en hoş, en sevimli bir manzara teşkil eder. Halkalanan on beş yirmi kadın, çıkınlarından çıkardıkları yemekleri ortaya korlar. Hâli vakti yerinden olanlardan bir kısmı içi et dolu çömlükleri ateşlere gömerek pişirmeye uğraşırken diğer bir kısmı da taşlar üzerine oturttukları toprak güveçlerde başka yerlerde bilinmeyen (kabune) etli, soğanlı bir pilavı yetiştirmeye çalışırlar. Fakat bütün bu yemeklerden ziyade iştiaqla yenilen sıyrırgıdır. Sıyrırgı, sade suda haşlanmış, üzerine ince tuz ekilmiş fasulyedir. Akşam ezanından bir iki saat sonra çam meşalelerle aşağıya doğru inen kadınları tozlu yollarda binlerce erkek bekler. Bunlar, azim (*büyük*) gürültülerle mahallelere dağılırken soluyan şehre biraz hayat gelmiş olur... Üç hafta sonra üzümler yenecek bir hâle gelir. O zaman Sidre ve Sidre'nin eteği olan Öküz Yandı terk edilir. Ta aşağılarda gümüş parıltıları görülen Sidre pınarının zemzemesi (*nağmesi*) dağların sessizliği içinde hazin bir mersiye gibi inler durur.

Temmuzun son haftasından ağustosun ortasına kadar kadınlar Ayazmana'ya taşınırlar. Ayazmana cenup-ı şarkide (*güneydoğuda*) ve şehre yarım saat mesafede kain (*bulunan*) bir mesiredir. Burada asr-dide (*yüz yıllık*) çınar ağaçlarının dalları altında, güneş yüzü görmeyen bir havuzla homurdayan ve köpürerek akan iki çeşme vardır. Ayazmana'nın üstündeki tepeler kademe kademe

sıralanmış kestane ağaçlarıyla dolu olduğu için uzaktan yeşil bir taç gibi görünür. Buraya Aşağı Mahalleliler kiraz bahçelerindeki davetlere mukabil (*karşılık olarak*) Yukarı Mahallelileri davet ederler. Ayazmana'ya kadınlar cuma günü giderler. Şehrin bütün arabaları o gün akşama kadar işler durur. Cılız merkepleri üzerinde peştamalları havalana havalana giden kadınlar, kızları seyretmek için gençler İskender Mahallesi'ne, Demirköprü'ye kadar çıkarlar. Yazamana geniş olduğu için kadınlar burada daha iyi gezer, daha iyi eğlenirler. Kalın dallara geçirilmiş ipler üzerinde kurulan salıncaklara torunu olan kadınlar bile binmekte bir mahzur görmezler. Belki bu suretle gençliklerini acı bir surette hatırlamış olurlar. Öğle üzeri burada yenilen yemekler bermutat (*her zaman olduğu gibi*) sıyırğı ile suyu tatlı Eğridir Gölü'nden çıkartılan balık kurması, çömlük, kabune ve üzümünden ibarettir. Kadınların akşam dönüşünü seyretmek üzere memleketin her tabakasına mensup erkekler, Demirköprü'ye hatta yarı yola kadar çıkarlar. Ağaçların arasında bekleyen âşkların gazelleri, bağ köşklerinden taşan ud, keman sesleri kadınları selamlar. Atlara, merkeplere binmiş kadın kümelerinin önünde bir zincir hattı teşkil eden mahalle çocukları bahşiş almadan çekilmezler.

Ayazmana'dan sonra sıra Minasın ve Arıkaltı mevkiine gelir. Fakat bu sıralarda üzümler tamamıyla olduğu için Ayazmana'nın ancak on beş dakika şarkında bulunan bu mesirelere cuma gününe mahsus olmak üzere birer hafta gidilir. Aynı hafta içinde daha ziyade her pazar günü bağlara üzüm yemek için giderler. Üzüm bağlarının da merasim-i mahsusası (*özel merasimi*) vardır. Bağları olanlar erkenden giderek akşama kadar badem ve ceviz ağaçlarının altında otururlar. Bağları olmayanlar da yol kenarlarındaki dut ağaçlarının altına yerleşerek eğlenirler. Paralarıyla üzüm satın alarak yerler. Mamafih (*bununla beraber*) bağı olanlar olmayanların birçoğuna da üzüm ikram ederler. Eylülün on beşinde artık gezintilere nihayet verilir. Bundan sonra bağ bozumu hazırlıklarına başlanır. Bağ bozumu kadınlar için bütün eğlencelerin bittiği en son bir gündür. Her akşam bağlardan üzüm yüklü merkeplerin kaldırdıkları toz bulutları, cumbalı pencerelerden sokakları seyreden kadınlara mahbes (*hapishane*) hayatının başladığını ilan eder. Artık yaz geçmiş, eğlenceler rüya olmuş, gönüllerde ancak hazin bir hatıra kalmıştır. Kışı emniyetle karşılamak için kadınlar bundan sonra bir faaliyete girişirler.

Bağlar tamamıyla bozulduktan sonra pekmez ocaklarından havaya kalkan kıvılcımlar, dökülen pekmezin hasıl ettiği (*ortaya çıkardığı*) şakırtılar, bulgur çeken değirmenlerin gürültüsü gecenin derinlikleri içinde velvellerle kaybolur gider...

Isparta, 5 Teşrinisani 1925